

Domsagohistorik

Uddevalla tingsrätt

Text Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerfors
Johanna Roos

Uddevalla tingsrätt

Området som ligger under Uddevalla tingsrätt tillhörde ursprungligen Norge, och blev svenskt först i och med freden i Roskilde (1658) och Köpenhamn (1660). Svensk rätt infördes i Bohuslän 1681/82.¹ År 1681 bildade Lane, Stångenäs, Sotenäs, Tunge, Sörbygdens, Bullarens, Kville, Tanums och Vette härader en gemensam domsaga. Lane och Stångenäs bröt ut 1683, men återkom femton år senare, 1698. Samma år bröts Bullarens, Kville, Tanums och Vette härader ut och bildade en egen domsaga (Bullarens, Kville, Tanums och Vette härader, se Strömstads tingsätt). De resterande fem häraderna, som kom att kallas Sunnervikens domsaga från mitten av 1800-talet, var förenade i en gemensam domsaga fram till mitten av 1900-talet. Domsagan var uppdelad på två tingslag; Lane härad, med tingsplats i Uddevalla, och de fyra övriga häraderna med tingsställe i Kviström. De två tingslagen slogs samman till ett enda från och med augusti 1917.² Inom området fanns dessutom två rådhusrätter, en i Uddevalla och en i Lysekil.

Stångenäs härad hade sitt tingsställe på gården Broberg, i Bro socken, från 1681 till 1700. Broberg hade troligen blivit rättan tingsställe i mitten av 1600-talet. Stångenäs och Sotenäs bildade ett gemensamt tingslag från början av 1700-talet, och hade sålunda också samma tingsställen. Tinget flyttade vid samma tid till gården Mellby i Bro, som var en granngård till Broberg. Det fanns planer på att uppföra ett nytt tingshus men ingenting hände. Domstolsförhandlingarna hölls troligtvis på gästgiveriet. År 1732 flyttade häradsrätten till ett nytt tingshus (uppfört 1730) i Kviström, som låg strax utanför Munkedal. Samtidigt bildade Stångenäs, Sotenäs, Tunge och Sörbygden ett enda tingslag. Tidigare hade det funnits två tingshus i Kviström. Det nya huset var emellertid dåligt byggt och revs redan 1735. Mellan 1735 och 1737 hölls förhandlingar på gästgiveriet i Kviström. Gästgiverigården hade en särskild tingssal. Ett nytt tingshus stod klart vid landsvägen 1737, och byggnaden användes fram till 1917, då en ny tingshusbyggnad uppfördes på den så kallade Skanskullen. En järnvägsstation fanns i närbelägna Munkedal, vilket underlättade resandet till tingsförhandlingarna.³

Både Tunge och Sörbygdens härader hade ambulerande ting fram till början av 1730-talet. Förhandlingarna hölls troligen på traktens gästgiverier, bland annat i Kviström, Svarteborg och Sörbo. År 1732 fick båda häraderna ordinarie tingsställe i Kviström (se ovan).

Lane härad höll från 1680-talet ting i Herrestad och Skredsvik. På båda platserna fanns gästgiverier. År 1733 blev Herrestad rättan tingsplats. Där låg ett tingshus på samma tomt som prästgården, precis bredvid kyrkan. Tingsförhandlingarna flyttades till Uddevalla 1828, och stannade där i fem år. År 1833 var man tillbaka i Herrestad. Tinget hölls på majorbostället (nuvarande Majoreberg). År 1837 var tinget åter i Uddevalla, och häradsrätten nyttjade hyrda lokaler i för detta Engelhardtska huset. Från mitten av 1800-talet inhystes häradsrätten i ett hus i södra delarna av Uddevalla, allmänt kallat "Tingshuset". Lane härad blev kvar i Uddevalla fram till 1917, då tingsplatsen flyttades till Kviström där resten av Sunnerviks domsaga höll ting. Kansliet stannade dock kvar i Uddevalla.⁴

1 Almquist s. 415.

2 SFS 1916:487.

3 Forsström, 1970, s. 22f.

4 Forsström, 1970 s. 20f.

I Uddevalla fanns troligen ett rådhus, eller en rådstuga, vid Kungstorget redan på 1500-talet. Rådhusbyggnaderna förstördes vid ett flertal tillfällen i samband med krig och andra oroligheter på 15- och 1600-talen. Under vissa perioder stod staden helt utan rådhus. Så var till exempel fallet mellan åren 1644 och 1667. En ny rådhusbyggnad i sten stod klar 1667. I slutet av 1670-talet ockuperades byggnaden av danska trupper i samband med oroligheter efter freden i Roskilde. Rådhuset brann ned då svenskarna försökte återta Uddevalla 1679. Uddevalla återlämnades till Sverige i samband med freden i Lund 1679. Det dröjde ända till 1747 innan staden fick ett nytt rådhus. Man köpte då in en privatbostad vid torget. Byggnaden förstördes dock i en stadsbrand 1806 då samtliga publika byggnader i Uddevalla brann ned. Till en början inhystes rådhusrätten hos borgmästaren, och därefter höll man förhandlingar i flera olika hus i staden. År 1818 kunde man dock flytta in i det nya rådhuset vid torget, som användes fram till underrättsreformen i början av 1970-talet.⁵

Lysekils rådhusrätt var 1901 till 1909 inhyst i ett hus från slutet av 1800-talet vid Kungsgatan. År 1910 flyttade man till ett annat hus (uppfört 1908 eller 1910) vid samma gata. Rådhusrätten upphörde och lades under landsrätt från och med 1938 (Sunnervikens domsaga) sedan borgmästartjänsten blivit ledigförklarad fyra år tidigare.⁶

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna, och rationaliserades.⁷ Ytterligare reformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. År 1965 förstatligades rådhusrätterna. I början av 1970-talet trädde även den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. Den gamla häradsindelningen och domstolsorganisationen slogs definitivt sönder i samband med tingsrättsreformen. Uddevalla tingsrätt bildades 1971, och både kansli och tingsställe placerades i Uddevalla. I väntan på att tingsrättens nya lokaler i Uddevalla skulle bli klara hölls domstolsförhandlingarna i Kviström fram till 1973.⁸ Detta år flyttade tingsrätten in i en före detta kontorsbyggnad vid en genomfartsled i Uddevalla (Strömstadsvägen). Ännu en flytt ägde rum 1991 då tingsrätten flyttade in i sina nuvarande lokaler. Tingsrätten delar byggnaden, som är belägen mitt i centrum (hörnet Kungsgatan-Zachus gränd), med bland annat Riksbyggen och en livsmedelsaffär.

⁵ Eriksson, 1995, s. 82-92; Iwar, 1991, s. 1ff.

⁶ SFS 1937:405.

⁷ Sunnervikens domsaga omfattade från och med 1952 följande område: Lane-Ryrs, Skredsviks, Skaftö, Stångenäs, Södra Sotenäs, Smögens, Tossene, Svarteborgs, Munkedals och Sörbygdens landskommuner samt Lysekils köping (SFS 1951:79).

⁸ SFS 1970:615. Uddevalla tingsrätts domkrets omfattade 1917 Lysekils, Munkedals, Smögens, Svarteborgs, Södra Sotenäs, Sörbygdens, Tossene och Uddevalla kommuner. Efter ytterligare kommunsammanslagningar omfattar tingsrättens domkrets idag Lyskils, Munkedals, Sotenäs samt Uddevalla kommuner (SFS 1973:740 och 1995:496).

Uddevalla tingsrätt

Tingsrättens jurisdiktionsområde

Lysekils kommun
Munkedals kommun
Sotenäs kommun
Uddevalla kommun

Ordinarie domare

Lagmän vid Uddevalla tingsrätt

H.h Nils Emil Berglund	fullm. 1.4.1961	1971–1979
Bertil Hagar	fullm. 1979	1979–1990
Bo Enderstein	fullm. 1.1.1990	1990–1993
Sverker Tell	fullm. 1.8.1993	1993-

Rådmän vid Uddevalla tingsrätt

Bo Elis Ture Enderstein	1971–1989
Sven Ernst Harald Torgestam	1971–
Ingeborg Katarina Alsterlund	1975–1977
Bo Gustav Widegren	1977–1979
Lars Gustaf Lindgren	1990–
Bo Sverker Tell	1993-1993
Ulf Lennart Klerfalk	1994-
Karolina Ann-Carin Glimstedt	1994-

Tunge härad

Domsagotillhörighet:

1681–1682 Med Lane, Stångenäs, Sotenäs, Sörbygdens, Bullaren, Kville, Tanum och Vette härad

1683–1697 Med Sotenäs, Sörbygdens, Bullaren, Kville, Tanum och Vette härad

1698–1950 Med Lane, Stångenäs, Sotenäs, Tonge och Sörbygdens härad

Tingsplatser:

1682⁹–1732 Ambulerande, gästgivargårdarna i Kviström, Foss socken, Svarteborg, Svarteborgs socken och Sörbo, Krokstads socken.

9 Det äldsta tingshuset låg troligtvis vid Foss kyrka. Åren 1660–1663 hölls ting enligt domböckerna i Foss och därefter i Kviström, sannolikt på gästgivaregården (Forsström, Om ting och tingsställen i Sunnerviken s 21,

1732–1970 Kviström

Häradshövdingar:

Johan Wetterman	ful 7.5.1676	1681–1687
Anders Börjesson	ful 27.8.1687	1687–1698
Petter Kall	ful 25.8.1698	1698–1720†
Herman Ratt(e)rey	ful 25.11.1720	1720–1724†
Sten Cederfelt	ful 7.11.1724	1724–1746
Carl Rahmn	ful 1.9.1747	1747–1789†
Adolf Fredrik Rahmn	ful 2.1.1784 ¹⁰	1789–1797†
Vilhelm Klinteberg	ful 27.3.1798	1798–1805
Olof Werlin	ful 28.6.1805	1805–1826†
Abraham Magnus Westerdahl	ful 16.1.1828	1828–1855†
Axel Mauritz Rosenquist af Åkershult	ful 7.3.1856	1856–1907†
Axel Reinhold Östergren	ful 15.5.1908	1908–1918
Ivar Arthur Koch	ful 19.6.1919	1919–1940†
Nils Johan Carl Thorsten Gislander	ful 15.3.1940	1940–1954†
Jean Gustaf Louis Olsson	ful 1.2.1955	1955–1960
Nils Emil Berglund	ful 1.4.1961	1961–1970

Sotenäs härad**Domsagotillhörighet:**

1681–1682 Med Lane, Stångenäs, Tunge, Sörbygdens, Bullaren, Kville, Tanum och Vette härad

1683–1697 Med Tunge, Sörbygdens, Bullaren, Kville, Tanum och Vette härad

1698–1950 Med Lane, Stångenäs, Tunge och Sörbygdens härad

Tingsplatser:

1680–1700	Broberg i Bro
1700 ¹¹ –1732	Mellby i Bro ¹²
1732–1970	Kviström

Häradshövdingar:

Johan Wetterman	ful 7.5.1676	1681–1687
Anders Börjesson	ful 27.8.1687	1687–1698

Uddevalla 1970). 1648 fanns med största sannolikhet ett tingshus i Foss, dessförinnan är det svårt att säga om ting hölls utomhus eller i ett tingshus (Forslund, Å G, Rättskipning och tingsställen den norska tiden, s 470 se TR-matr).

10 fullmakten utfärdades direkt endast för Lane härad detta innebar att domsagan hade två häradshövdingar fram till 1789

11 under 1600-talet har troligtvis de flesta ting hållits på Valla i Tossene, sannolikt på gästgivaregården

12 dock visar domböckerna att ett flertal tingsammansäten hölls på gästgivaregården i Röd, Tossene. (Fotnot 3 och 4, Forsström, Om ting och tingsställen i Sunnerviken s 22-23, Uddevalla 1970)

Petter Kall	ful 25.8.1698	1698–1720†
Herman Rattrey	ful 25.11.1720	1720–1724†
Sten Cederfelt	ful 7.11.1724	1724–1746
Carl Rahmn	ful 1.9.1747	1747–1789†
Adolf Fredrik Rahmn	ful 2.1.1784 ¹³	1789–1797†
Vilhelm Klinteberg	ful 27.3.1798	1798–1805
Olof Werlin	ful 28.6.1805	1805–1826†
Abraham Magnus Westerdahl	ful 16.1.1828	1828–1855†
Axel Mauritz Rosenquist af Åkershult	ful 7.3.1856	1856–1907†
Axel Reinhold Östergren	ful 15.5.1908	1908–1918
Ivar Arthur Koch	ful 19.6.1919	1919–1940†
Nils Johan Carl Thorsten Gislander	ful 15.3.1940	1940–1954†
Jean Gustaf Louis Olsson	ful 1.2.1955	1955–1960
Nils Emil Berglund	ful 1.4.1961	1961–1970

Sörbygdens härad

Domsagotillhörighet:

1681–1682 Med Lane, Stångenäs, Tunge, Sotenäs, Bullaren, Kville, Tanum och Vette härad

1683–1697 Med Tunge, Sotenäs, Bullaren, Kville, Tanum och Vette härad

1698–1950 Med Lane, Stångenäs, Tunge och Sotenäs härad

Tingsplatser:

1682¹⁴–1732 Ambulerande, gästgivaregårdarna i Kviström, Foss socken, Svarteborg, Svarteborgs socken och Sörbo, Krokstads socken.

1732–1970 Kviström

Häradshövdingar:

Johan Wetterman	ful 7.5.1676	1681–1687
Anders Börjesson	ful 27.8.1687	1687–1698
Petter Kall	ful 25.8.1698	1698–1720†
Herman Rattrey	ful 25.11.1720	1720–1724†
Sten Cederfelt	ful 7.11.1724	1724–1746
Carl Rahmn	ful 1.9.1747	1747–1789†
Adolf Fredrik Rahmn	ful 2.1.1784 ¹⁵	1789–1797†
Vilhelm Klinteberg	ful 27.3.1798	1798–1805
Olof Werlin	ful 28.6.1805	1805–1826†
Abraham Magnus Westerdahl	ful 16.1.1828	1828–1855†

¹³ fullmakten utfärdades direkt endast för Lane häraddetta innebar att domsagan hade två häradshövdingar fram till 1789

¹⁴ från 1660 har ting, enligt domböckerna, oftast hållits på gårdarna Bön och Hällungsstad i Hede socken(Forsström, Om ting och tingsställen i Sunnerviken s 21, Uddevalla 1970).

¹⁵ fullmakten utfärdades direkt endast för Lane härad detta innebar att domsagan hade två häradshövdingar fram till 1789

Axel Mauritz Rosenquist af Åkershult	ful 7.3.1856	1856–1907†
Axel Reinhold Östergren	ful 15.5.1908	1908–1918
Ivar Arthur Koch	ful 19.6.1919	1919–1940†
Nils Johan Carl Thorsten Gislander	ful 15.3.1940	1940–1954†
Jean Gustaf Louis Olsson	ful 1.2.1955	1955–1960
Nils Emil Berglund	ful 1.4.1961	1961–1970

Stångenäs härad

Domsagotillhörighet:

1681–1682	Med Lane, Sotenäs, Tunge, Sörbygdens, Bullarens, Kville, Tanum och Vette härad
1683–1697	Med Inlands Nordre, Inlands Fräkne och Lane härad
1698–1950	Med Lane, Sörbygdens, Tunge och Sotenäs härad

Tingsplatser:

1680–1700	Broberg i Bro
1700–1732	Mellby i Bro
1732–1970	Kviström

Häradshövdingar:

Johan Wetterman	ful 7.5.1676	1681–1687
Anders Börjesson	ful 27.8.1687	1687–1698
Petter Kall	ful 25.8.1698	1698–1720†
Herman Rattrey	ful 25.11.1720	1720–1724†
Sten Cederfelt	ful 7.11.1724	1724–1746
Carl Rahmn	ful 1.9.1747	1747–1789†
Adolf Fredrik Rahmn	ful 2.1.1784 ¹⁶	1789–1797†
Vilhelm Klinteberg	ful 27.3.1798	1798–1805
Olof Werlin	ful 28.6.1805	1805–1826†
Abraham Magnus Westerdahl	ful 16.1.1828	1828–1855†
Axel Mauritz Rosenquist af Åkershult	ful 7.3.1856	1856–1907†
Axel Reinhold Östergren	ful 15.5.1908	1908–1918
Ivar Arthur Koch	ful 19.6.1919	1919–1940†
Nils Johan Carl Thorsten Gislander	ful 15.3.1940	1940–1954†
Jean Gustaf Louis Olsson	ful 1.2.1955	1955–1960
Nils Emil Berglund	ful 1.4.1961	1961–1970

Lane härad

¹⁶ Fullmakten utfärdades direkt endast för Lane härad detta innebar att domsagan hade två häradshövdingar fram till 1789

Domsagotillhörighet:

1681–1682 Med Stångenäs, Sotenäs, Tunge, Sörbygdens,
Bullarens, Kville, Tanum och Vette härad

1683–1697 Med Inlands Nordre, Inlands Fräkne och
Stångenäs härad

1698–1950 Med Stångenäs, Sörbygdens, Tunge och
Sotenäs härad

Tingsplatser:

1680¹⁷–1732 Herrestad och Skredsvik

1733–1828 Herrestad

1828–1833 Uddevalla

1833–1837 Herrestad

1837–1917 Uddevalla

1917–1970 Kviström

Häradshövdingar

Johan Wetterman	ful 7.5.1676	1681–1687
Anders Börjesson	ful 27.8.1687	1687–1698
Petter Kall	ful 25.8.1698	1698–1720†
Herman Rattrey	ful 25.11.1720	1720–1724†
Sten Cederfelt	ful 7.11.1724	1724–1746
Carl Rahmn	ful 1.9.1747	1747–1789†
Adolf Fredrik Rahmn	ful 2.1.1784 ¹⁸	1789–1797†
Vilhelm Klinteberg	ful 27.3.1798	1798–1805
Olof Werlin	ful 28.6.1805	1805–1826†
Abraham Magnus Westerdahl	ful 16.1.1828	1828–1855†
Axel Mauritz Rosenquist af Åkershult	ful 7.3.1856	1856–1907†
Axel Reinhold Östergren	ful 15.5.1908	1908–1918
Ivar Arthur Koch	ful 19.6.1919	1919–1940†
Nils Johan Carl Thorsten Gislander	ful 15.3.1940	1940–1954†
Jean Gustaf Louis Olsson	ful 1.2.1955	1955–1960
Nils Emil Berglund	ful 1.4.1961	1961–1970

Borgmästare**Rådhusrätten i Uddevalla**

Johan Lambrektssön	1656–1665
Anders Larsson	1665–1699
Lars Silentz	1699–1746
Anders Lundeberg	1747–1773
Michael Koch	1773–1801
Anders Åberg	1801–1818

17 Enligt domböcker hölls ting i Herrestad och Skredsvik åtminstone från 1660. Det finns uppgifter från den Norska tiden som tyder på att ting hållits på gården Tånge i Högås socken (Forsström, Om ting och tingsställen i Sunnerviken s 20, Uddevalla 1970).

18 fullmakten utfärdades direkt endast för Lane härad detta innebar att domsagan hade två häradshövdingar fram till 1789

Abraham Westerdahl	1818–1828
Martin Bagge	1828–1841
Carl T. Agrell	1842–1853
O.E. Sandegren	1853–1899
Sixten Neiglick	1899–1925
Karl Rasmussen	1925–1935
Elof Wetterström	1936–1940
Erik Hugo Westin	1940–1970

Litteratur

Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige : med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954-1955

Forsström, Å. G *Om ting och tingsställen i Sunneröiken* Uddevalla 1970

Eriksson Ulf G *Historien om Uddevalla*, Uddevalla 1995

Iwar, Oskar: *Historik om Uddevalla Rådhus*, Uddevalla 1991